

Tobias Kokkelmans & Walther Bart

De democratisering van het Nederlands theaterlandschap is omgeslagen naar aristocratisering

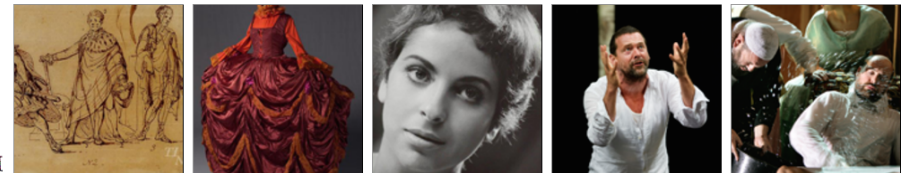
De democratisering van het Nederlands theaterlandschap is omgeslagen naar aristocratisering. Dat is onze stelling. Deze trend wordt gevoed door een neoliberal technocratisch discours, dat we maar al te vaak afdoen als 'de schuld' van 'dé politiek in Den Haag' of zoiets. Dus met andere woorden: 'z'ij' schuiven de parlementaire verantwoordelijkheid voor het kunstenveld van zich af, zodat dat veld kleiner en aristocratischer wordt. Maar ook het kunstenveld zelf is daar enorm debet aan, omdat wij veel te snel meegaan in dat technocratische jargon. Denk aan de sterrificering van de kunstkritiek, de roep om trechtersvorming, het verdwijnen van de productiehuizen uit de BIS (dus de autonomie van die ontwikkelplekken niet meer erkennen als een basisfunctie in het bestel) etcetera, etcetera. En al die ontwikkelingen (of beter gezegd: afwikkelingen) worden omgeven door een enorme passiviteit van niet alleen politici, maar ook beleidsmakers, commissies, bestuurders, producenten, kunstenaars, journalisten, dramaturgen en academici.

Zelfs academici? Ja. En voor het gemak reken ik mijzelf daar ook toe, omdat ik in dit instituut ben opgevoed. Maar

academici beschouwen toch alleen maar? Aan hen toch alleen maar de taak om te duiden, achteraf? Ja, maar ja. Duiden is óók politieke daad. Duiden is óók signaleren, formuleren, benoemen, vormen.

Aristocratisering vormt een begrippenpaar met democratisering. Democratisering betekent enerzijds: de vergroting van inspraak en medezeggenschap, maar anderzijds ook de vergroting van toegang tot middelen en ideeën. En dat is een voortdurend proces. Alleen neigen we dat te vergeten, of doen we dat af als 'vermoeiend'. Het is absurd om te denken dat democratie 'datgene' is wat we nu bereikt hebben. Want met zo'n redeneertrant onttaardt een democratie in een technodemocratie, waaruit alle inhoud weggezogen is door 'ooit' vastgelegde procedures die we vervolgens als 'onwrikbaar' of 'onverbeterbaar' beschouwen. Met de huidige depolitiseringsproces als een schrijnend resultaat.

Aristocratisering is uiteraard het tegendeel van het democratiseringsproces. En die aristocratisering geldt niet alleen voor de kunstproductie zelf, maar ook voor het bestuur daarvan. En dat is, als we niets ondernemen, een volstrekt automatisch proces. Wereldschokkend nieuws is dat niet. Nota bene al in 1911 formuleerde de Duits-Italiaanse socioloog Robert Michels zijn theorie van 'de ijzeren wet van de oligarchie'. Hij stelde dat alle organisatievormen, ongeacht hun democratische of autocratische

uitgangspositie, onvermijdelijk afglijden naar een oligarchie, dus letterlijk: 'de heerschappij van enkelingen'. De oorzaak, aldus Michels, is 1) de automatische tendens bij het leiderschap om zich steeds verticaler te organiseren en vooral hun eigen belangen te behartigen; 2) de dankbaarheid van de geleide groep en 3) de passiviteit van de massa. Ironisch genoeg gleeed Michels uiteindelijk ook zelf automatisch af: in de jaren '20 sloot hij zich aan bij Mussolini.

De Rotterdamse Socioloog Willem Schinkel stelt: "Het is absurd om te denken dat democratie af is: 'ooit hebben een paar Grieken en Verlichtingsfilosofen erover nagedacht, dus niks meer aan doen, dit is het'. Democratie betekent juist het tegenovergestelde: voortdurend experimenteren. Dat zal steeds opnieuw moeten gebeuren. Democratie moet juist iets houden van een 'uitstaan naar de toekomst', van een 'nog-niet-karakter'. Als democratie dat niet heeft, dan heb je al heel snel een vorm van anti-democratie. Derrida heeft het over 'avenir': toekomst, maar ook 'te-komen'."

Met andere woorden: als we het democratische project koesteren, dan is democratisering iets dat nooit mag stoppen. En dat is niet vermoeiend. Dat is juist onwaarschijnlijk inspirerend. De democratie kan – en moet! – namelijk voortdurend experimenteren, zich elke keer verkleden, zich omdraaien en weer voor de spiegel van de

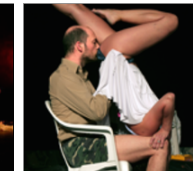
politiek staan. Dat zal steeds opnieuw moeten gebeuren. Als we die democratiseringsgedachte niet meer omarmen, wordt ons alom geroemde horizontale, diverse landschap vanzelf verticaal.

De uitdaging ligt in het formuleren van nieuwe voorstellen die niet als definitieve maatregel moeten gelden maar juist als nieuw experiment. Om ook zo'n voorstel weer op een gegeven moment te herzien of zelfs los te laten, zodat de ijzeren wet van de oligarchie er geen vat op kan krijgen. Democratisering wordt pas vermoeiend als we onze ooit ingenomen stellingen en posities maar moeten blijven verdedigen, ook al zijn ze allang onhoudbaar geworden. Er wordt vaak te snel en te concreet gedacht. Maar toch, om jullie in positieve zin te irriteren en alvast de discussie aan te zwingelen, hierbij alvast één concreet voorstel, geïnspireerd op hoe Gerard Mortier het deed. En hoe Frie Leysen het nog steeds doet.

Stel voor instellingen in de basisinfrastructuur mandaten in. De BIS gaat over basisvoorzieningen en hangt dus niet aan personen. De instelling is er voor de stad of voor de regio, en dus uiteindelijk niet voor de persoon die die instelling bestiert – de intendant, directeur, artistiek leider, programmeur etc. Wat houdt dat mandaat in? Maximaal twee termijnen van vier jaar, met na de eerste vier jaar een evaluatiemoment met inspraak van niet alleen de raad van

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

toezicht, maar ook de ondernemingsraad van het gezelschap, de lokale politici én de betrokken en verantwoordelijke toeschouwers.

Qua tijdspanne is het ideaal: vier jaar om je esthetiek te installeren. En, als die aanslaat, nog eens vier jaar om die esthetiek uit te bouwen. En dan het stokje doorgeven. Langer dan acht jaar op één plek maakt moe en voorspelbaar. Voor een vitale sector die niet kan vastroesten, zijn al te lange monopolieposities dodelijk.

We nodigen u uit om hierop te reageren. Spreekt u zich uit, alstublieft! Depolitisering betekent namelijk niet dat we 'het politieke' in ons verleerd zijn. We hebben alleen verleerd dat politieke als zodanig te benoemen en uit te dragen.

